

YASHIL IQTISODIYOTNING IJTIMOIIY O'LCHOVLARI.

Musabekov Sherali Nazarali o'g'li

Qo'qon universiteti talabasi

sheralimusabekov@gmail.com

Annotatsiya

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi so'nggi yillarda barqaror rivojlanishga erishish vositasi sifatida katta qiziqish uyg'otdi. Maqsad ekologik barqaror, ijtimoiy inklyuziv va iqtisodiy foydali iqtisodiy tizim yaratishdir. Biroq, barqarorlik haqidagi munozaralarda yashil iqtisodiyotning ijtimoiy jihatlari ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Bu muammoli, chunki yashil iqtisodiyotga o'tish shaxslar va jamoalarga ijobiy va salbiy ijtimoiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu ijtimoiy jihatlarni tushunish va hal qilish yashil iqtisodiyotning haqiqatan ham barqaror va adolatli bo'lishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Bu qog'oz bo'ladi yashil iqtisodiyotning ijtimoiy jihatlari va ularning barqaror rivojlanishga ta'sirini o'rganish.

Kalit so'zlar; Yashil iqtisodiyot, Sanoat, resurslar, transport, issiqlik elektr stansiyalari.

Kirish

"Yashil" iqtisodiyotning rivojlanishi jamiyat rivojlanishiga ta'sir qiladi. "Yashil" iqtisodiyot falsafasi atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hisobiga aholi farovonligini oshirishga hissa qo'shishga qaratilgan. "Yashil" iqtisodiyot - bu ekologik falsafa (Ehresman, Okereke 2015). Barqaror rivojlanishning tarkibiy qismlaridan biri sifatida "yashil" iqtisodiyot ijtimoiy adolat va mas'uliyatni ta'minlashga, ijtimoiy tengsizlik va jamiyat qatlamlarining kamayishiga, cheklangan tabiiy resurslardan adolatli foydalanishga ta'sir qiladi.

“Yashil” iqtisodiyot sotsiologiyasi barqaror rivojlanishga global transformatsiya (Jekson 2011), aholi farovonligi, resurslardan oqilona foydalanish, ijtimoiy taraqqiyot, shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi muvozanat kabi asosiy xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Aholining atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida individual va jamoaviy xabardorligini shakllantirish "yashil" rivojlanish uchun muhimdir.

Yashil falsafa tushunchasi ham mavjud bo'lib, uning ma'nosi atrof-muhit haqida kelajak avlodlar tomonidan meros qilib olingan pozitsiyalardan kelib chiqadi. Bu sayyora kelajagi haqida o'ylaydi.

Yashil falsafa ijtimoiy mavjudot bilan ham bog'liq bo'lgan ekologik muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Xalqaro tashkilotlar amaliyoti nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy asosga ham ega bo'lgan "yashil" iqtisodiyotga o'tish zarurligini ta'kidlaydi. Davlat va xususiy sektorning “yashil” iqtisodiyotga o'tishni amalga oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlarini birlashtirish foydasiga ishonchli dalillar mavjud. Shu munosabat bilan davlat oldida eskirgan subsidiyalar berishdan voz kechish, ekologik siyosatni isloh qilish va yangi imtiyozlar yaratish, bozor infratuzilmasi va bozor mexanizmlarini mustahkamlash yo'li bilan “yashil” mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish uchun teng shart-sharoitlar yaratish vazifalari turibdi. davlat investitsiyalarini qayta taqsimlash va “yashil” davlat xaridlariga o'tish. Xususiy sektor oldida bir qator muhim tarmoqlarda “yashil iqtisodiyot” taqdim etayotgan real imkoniyatlarni tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, “yashil iqtisodiyot”ga moliyalashtirish va investitsiyalar hajmini oshirish orqali ekologik siyosatni isloh qilishga javob berish vazifasi turibdi.

Ijtimoiy jihatdan “yashil” iqtisodiyot sog'liqni saqlash, yuqori turmush sifatini ta'minlash, ta'lim tizimi va aholining xabardorligini oshirish kabi ijtimoiy sohalar bilan bevosita bog'liqdir.

Bundan tashqari, ijtimoiy nuqtai nazardan, "yashil" iqtisodiyot ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun ma'lum bir katta salohiyatga ega. Biz aholi bandligining ko'payishini (yangi "yashil" korxonalarda), turmush darajasining oshishini nazarda tutamiz, bu ham ijtimoiy iqtisodiyotning asosiy vazifalaridan biri bo'lib, uning yashil iqtisodiyot bilan aloqasi namoyon bo'ladi.

"Yashil" iqtisodiyot va ijtimoiy borliqning ijtimoiy jihati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik "yashil" iqtisodiyotning sezilarli ijtimoiy ta'sirini ko'rsatgan Atrof-muhitni muhofaza qilish "yashil" iqtisodiyotning vazifalaridan biri sifatida inson qanday havodan nafas olayotganiga, qanday oziq-ovqat va suv iste'mol qilishiga ta'sir qiladi; bularning barchasi aholi salomatligi, kasallik darajasi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. O'tish iqtisodiyoti va rivojlanayotgan mamlakatlarda atrof-muhitning ifloslanishi aholining turli kasalliklariga olib keladi. Masalan, Ukrainada kasallik turi bo'yicha kasalliklar soni orasida nafas olish tizimi kasalliklari birinchi o'rinda turadi va 2016 yilda barcha kasalliklarning 46 foizini tashkil qiladi. Bu kasalliklar atrof-muhitning holati, havoga zararli moddalarning chiqarilishi bilan bevosita bog'liq. "Yashil" iqtisodiyotning rivojlanishi Ukraina aholisining salomatligini yaxshilashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi paytlarda Ukrainada aholining o'rtacha umr ko'rish ko'rsatkichining ahamiyatsiz o'sishining ijobiy tendentsiyasi kuzatilmoqda. 2010 yildan 2016 yilgacha Ukrainada ayollarning o'rtacha umr

ko'rish muddati 1 yilga, 75,5 yoshdan 76,5 yoshgacha oshdi. Shu bilan birga, erkaklar tug'ilishida o'rtacha umr ko'rish 1,4 yoshga, 65,3 yoshdan 66,7 yoshga ko'tarildi. Bu ko'rsatkichlar dunyoning boshqa mamlakatlari, hatto Ukrainaning qo'shnilari bilan solishtirganda etarlicha yuqori emas. Shunday qilib, Belarusiyada ayollarning o'rtacha umr ko'rish 78,9 yosh, Ruminiyada 78,7 yosh, Polshada 81,6 yosh, Slovakiyada 80,2 yosh va Vengriyada 79 yosh (Ukrstat 2017: 581). –582). Biz dunyoning yuqori darajada rivojlangan davlatlarini hisobga olmaymiz. Xuddi shu holat erkaklarning o'rtacha umr ko'rish davomiyligi bo'yicha ham kuzatilmoqda: Belarusda – 68,6 yosh, Ruminiyada – 71,5 yosh, Polshada – 73,5 yosh, Slovakiyada – 73,1 yosh, Vengriyada – 72,3 yil. Berilgan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, o'rtacha umr ko'rish davomiyligini oshirishning bir jihati atrof-muhitni xavfli ifloslanishdan saqlash va tozalashga qaratilgan faol e'tibor va faoliyatdir.

Hozirgi vaqtda atrof-muhit zavodlar, fabrikalar, issiqlik elektr stansiyalari, avtomobillar va boshqalarning zaharli moddalari bilan ifloslanmoqda. Atrof-muhitga uglerod, azot, oltingugurt, og'ir metallar oksidlari, qo'rg'oshin birikmalari, qurilish changlari va boshqa zaharli moddalarning chiqarilishi havoni ifloslantiradi; tuproq va suv, natijada aholi uchun og'ir kasalliklar (nafas olish, yurak-qon tomir tizimi, saraton, tug'ma anomaliyalar).

Sanoatdan tashqari, atrof-muhitning asosiy ifloslantiruvchilaridan biri (odamlar sog'lig'ining yomonlashishiga olib keladigan) transport, shu jumladan xususiydir. Shaharlarda va ularning tashqarisida avtomobil transporti neftning yarmidan ko'pini iste'mol qiladi va dunyo bo'ylab CO2 chiqindilarining deyarli to'rtidan bir qismini ishlab chiqaradi (UNEP 2011). Bu elektr tashuvchisi uchun ham, ifloslangan muhitni tozalash uchun ham katta xarajatlarni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, quyidagi asosiy komponentlarni birlashtirgan transport “yashillashtirish” siyosatini yuritish zarur:

- transportni rejalashtirish hamda ishlab chiqarish va iste'molni mahalliyashtirish hisobiga keraksiz sayohatlarni, o'tkazmalarni istisno qilish yoki kamaytirish;
- yo'lovchilar uchun jamoat va avtomobil bo'lmagan transport, yuk tashish uchun esa temir yo'l va suv transporti kabi ekologik jihatdan samaraliroq, “yashil” transport turlariga o'tish;
- foydalanilayotgan asbob-uskunalar va yoqilg'ilarning atrof-muhit va inson salomatligiga salbiy ta'sirini kamaytirish maqsadida takomillashtirish.

"Yashil" iqtisodiyot nafaqat sog'liqni saqlashni, balki ijtimoiy sohaning muhim elementi - ta'limni ham o'z ichiga oladi. Asosiy munosabatlar quyidagi yo'nalishda kuzatiladi: ta'lim maktab o'quvchilari va o'quvchilarining resurslardan samarali foydalanish zarurligi to'g'risida xabardorligini, hududlarga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishini ta'minlaydi. Maktab davridan boshlab kichik fuqaro

"yashil" iqtisodiyotning asosiy tamoyillari va postulatlarini va umumiy farovonlikni ta'minlash uchun ularga rioya qilish muhimligini tushunishi juda muhimdir.

Fuqarolarning "yashil" iqtisodiyotdan xabardorligi ularning ekologik mas'uliyatiga, aholi ongi va harakatlarining ekologik jihatdan tozaligiga olib keladi. Bunday misollar yig'ish markazlariga akkumulyatorlarni olib kelish, tozalash kunlari, aholi tomonidan daraxt ekish va hokazolarni o'z ichiga olishi mumkin.

Atrof-muhitni muhofaza qilish va sog'lom turmush tarzini ma'lum darajada rag'batlantirishga qaramay, afsuski, Ukraina aholisining atrof-muhitga ongli munosabati hali shakllanmagan. Shunday qilib, ommaviy axborot vositalarida barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish muhimligi haqida faol targ'ibot olib borilmayapti.

Bizning fikrimizcha, bu jarayondagi kamchilik maktab va oliy o'quv yurtlarida barqaror rivojlanish va "yashil" iqtisodiyot asoslari bo'yicha majburiy fanlarning yo'qligi, voyaga yetganlar, turli soha xodimlari uchun doimiy ravishda tayyorlanmasligidir.

Bunday fanlarni o'rganishda atrof-muhitni muhofaza qilish muhimligini hisobga olgan holda birlamchi va ikkilamchi resurslardan foydalanishning ekologik va iqtisodiy ta'sirini optimallashtirishni izlash kerak.

Aholining ongini shakllantirishdan tashqari, "yashil" iqtisodiyotning oliy ta'lim bilan bog'liqligini bo'lajak mutaxassislarning "yashillashtirish" kompetensiyalarini shakllantirishda ham kuzatish mumkin. Albatta, bu juda muhim, chunki Ukrainada "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish nuqtai nazaridan, "yashil" iqtisodiyot tamoyillarini qo'llashga qodir bo'lgan tegishli ma'lumotli mutaxassislarni talab qiladigan tijorat majmuasini tarkibiy qayta qurish amalga oshiriladi.

Xorijiy olimlar ijtimoiy-iqtisodiy tizimni "yashil" o'zgartirish uchun ba'zi imkoniyatlarni ko'rishadi.

"Yashil" investitsiyalar (qayta tiklanadigan energiya manbalari yoki jamoatchilikni xabardor qilishning ijtimoiy jihati kabi);

- "yashil" ish o'rinlari;

– "yashil" tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish va eksportini oshirish.

Bu istiqbollor "yashil" iqtisodiyotni shakllantirish nuqtai nazaridan barcha mamlakatlarni tashvishga solmoqda. "Yashil" tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish mehnat bozorida "yashil" bo'sh ish o'rinlarining o'ziga xos joyini yaratadi (jadvalga qarang). Bu "yashil" ish o'rinlari nima degan savol tug'iladi. Ular ichimlik va oqava suvlarni tozalash, havo, o'rmon sanitariyasi bo'yicha mutaxassislar, chiqindilarni qayta ishlash va qayta ishlash bo'yicha mutaxassislar, ekologiya va energetika bo'yicha

maslahatchilar, qayta tiklanadigan energiya sanoati mutaxassislari, muhandislar, texniklar, mexaniklar, “yashil” ixtirochilar, sohadagi o‘qituvchilar va tadqiqotchilardir. "yashil" iqtisodiyot. Muayyan muammo yuzaga keladi, chunki "yashil" va "yashil bo'lmagan" ishlarni ajratish juda qiyin va biz bajarilgan ishning mohiyatini tahlil qilishimiz kerak. Xalqaro Mehnat Tashkilotining (XMT) 2013 yilgi XIX Xalqaro konferensiyasi materiallariga ko‘ra, “yashil” ish o‘rinlariga nafaqat “yashil” tovar va xizmatlar ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lganlar, balki “yashil” ish o‘rinlari ham kiradi. ularning ishlab chiqarish jarayonlarini yanada “yashil” qilish yoki tabiiy resurslardan samaraliroq foydalanish.

Nemis olimlarining tadqiqotlari shuni ko‘rsatdiki, "yashil" iqtisodiyot mamlakat aholisining bandligiga qisqa muddatli, o‘rta muddatli va uzoq muddatli ta'sir ko‘rsatadi.

Aholining ish bilan ta'minlanishiga qisqa muddatli ta'sir ishlab chiqarish hajmining o'sishi va "yashil" tovarlar va xizmatlarga bo'lgan talabning bevosita ta'siridir. Atrof-muhitni muhofaza qilish siyosati ifloslanish va resurslardan foydalanish narxlarini oshirishga qaratilgan bo'lib, resurslarni iste'mol qiladigan ishlab chiqarishlar zarar ko'radi, bu esa xodimlarning ishdan bo'shatilishiga olib keladi. Biroq, bu salbiy ta'sir muqobil ekologik tarmoqlarda ishlab chiqarishning ko'payishi, ulardagi bandlikning oshishi bilan qoplanadi. Kadrlarni qayta tayyorlash amalga oshiriladi, bunda ta'lim tizimi muhim rol o'ynaydi.

Ish bilan ta'minlashga o'rta muddatli ta'sir xodimlarni qayta tayyorlashdan keyin seziladi. “Yashil” mahsulotlar va xizmatlarning yangi tarmoqlari va bozorlari rivojlanadi. Yashil mahsulotlar va xizmatlar jahon bozorining rivojlanishi natijasida ushbu tovarlar va xizmatlar eksporti oshadi. Ish bilan ta'minlash barqaror bo'ladi. Biroq, elektr tashuvchilarning narxi, ifloslantiruvchi moddalar emissiyasi ko'tariladi. Aholining bandligiga uzoq muddatli ta'sir innovatsion-texnologik va tarmoqlararo o'zgarishlar natijasida yuzaga keladi. Mehnat unumdorligi oshadi va umumiy farovonlik oshadi.

“Yashil” iqtisodiyot va xalq farovonligini ta'minlash o‘rtasidagi munosabatlar uzoq muddatli istiqbolda ko‘rib chiqiladi. Bu bejiz emas, chunki qashshoqlikning o'zi ijtimoiy adolatsizlik va tengsizlikning muhim ko'rinishi bo'lib, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishning tengsizligi, moliyaviy resurslar va daromadlar bo'yicha tengsiz imkoniyatlardan kelib chiqadi. Yuqorida aytib o'tilganidek, "yashil" iqtisodiyotning xususiyatlaridan biri bu ijtimoiy adolatni ta'minlash va odamlarning ajralib chiqishi va qashshoqligini oshirishdir, chunki u mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun turli imkoniyatlar yaratadi va qashshoqlikni kamaytiradi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar va ma'lum darajada tranzit iqtisodiyotga ega mamlakatlar uchun daromad manbalaridan biri tabiiy resurslar va qishloq xo'jaligi mahsulotlari hisoblanadi. Qishloq xo'jaligini, ayniqsa, xususiy fermerlarni “yashillashtirish” qashshoqlikni kamaytirishga va aholining kam ta'minlangan qatlamlari bog'liq bo'lgan sohaga investitsiyalar oqimini ko'paytirishga yordam beradi. Shuni inobatga olgan holda, “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish va atrof-muhitni asrashga qaratilgan xususiy tashabbus sifatida organik dehqonchilikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, u hozirgi global oziq-ovqat muammosi sharoitida oziq-ovqat miqdorini oshiradi.

"Yashil" iqtisodiyotning qiziqarli g'oyalaridan biri bu "yashil" yoki ekologik toza joylarni yaratishdir. Bu kichik aholi punktlari bo'lib, aholi va uy-joy qurilishining ko'proq zichligi, savdo va ko'ngilochar infratuzilmaning mavjudligi, tirbandlik muammosini bartaraf etish uchun maxsus yo'llarni rejalashtirish bilan ajralib turadi. Bu shaharlar yuqori bandlik va hosildorlik bilan ajralib turadi. Aholi zichligi gektariga 100-1000 kishi (mamlakat va mintaqaga qarab 3000 kishigacha) bo'lgan transport tizimi nuqtai nazaridan to'g'ri loyihalashtirilgan va foydalanish mumkin bo'lgan hududlar jamoat transportini samarali tashkil etish imkonini beradi va shunday deb hisoblash mumkin. "yashil" shaharlarni yaratish uchun boshlang'ich nuqta (Hasan, Ahmad, Sodiq 2010: 7). Aholi zichligi yuqori bo'lgan sharoitda infratuzilmani yaratish, jumladan, ko'chalar tarmog'i, jamoat transporti, temir yo'l, suv ta'minoti, kanalizatsiya va boshqa kommunal xizmatlar, har bir aholiga to'lanadigan xarajatlar sezilarli darajada past bo'ladi. Umuman olganda, shaharsozlik jarayonida ijtimoiy tizim va shahar aholisi salomatligi muammolarini hisobga olish imkoniyati mavjud bo'lib, ular, qoida tariqasida, "yashil" jamoalar sharoitida eng maqbul tarzda hal qilinadi. hududlar. Munitsipalitetlarga “yashil” iqtisodiyot salohiyatini ro'yobga chiqarishda ko'maklashish uchun ularga mas'uliyat yuklash va ularning vakolatlarini mahalliy darajada “yashil” milliy qonunchilikni qo'llashda kuzatuvchi rolini oshirish, shuningdek, mahalliy hokimiyat organlariga “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha milliy qonunchilikni qo'llashda kuzatuvchilar rolini oshirish muhim ahamiyatga ega. zarurat tug'ilganda, milliy darajada talab qilinganidan ham qattiqroq cheklovlarni joriy etish huquqi.

Bundan tashqari, ekologik dehqonchilik va “yashil” shaharlarni rivojlantirishdan tashqari, aholi farovonligini oshirish va “yashil” turizmni rivojlantirishning ikkita asosiy yo'nalishi mavjud bo'lib, bu ham xorijiy investitsiyalar oqimiga va muqobil energiya manbalariga o'tishga xizmat qiladi. , bu esa aholining energiya resurslariga bo'lgan xarajatlarini sezilarli darajada kamaytiradi va shu orqali odamlarning turmush darajasini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. D’Amato, D.; Droste, N.; Allen, B.; Kettunen, M.; Lähtinen, K.; Korhonen, J.; Toppinen, A. 2017. ‘Green, Circular, Bio Economy: A Comparative Analysis of Sustainability Avenues’, Journal of Cleaner Production 168: 716–734.
2. Dynka, P. K.; Dynka, O. P. 2014. ‘Making Educational Process Ecologically Friendly in the Context of Requirements of the “Green” and “Blue” Economy (on the Example of Power Use of Forest Resources)’, Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine 24.6: 385–392 (in Ukrainian).
3. Ehresman, T. G.; Okereke, C. 2015. ‘Environmental Justice and Conceptions of the Green Economy’, International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics 15(1): 13–27. DOI: 10.1007/s1078401492652.
4. Hasan, A.; Sadiq, A.; Ahmed, S. 2010. Planning for High Density in Low-income Settlements: Four Case Studies from Karachi. Human Settlements Working Paper Series. Urbanization and Emerging Population Issues – 3. IIED, 7.
5. Hussien, M. E.; Alam, R. Z.; Siwar, C.; Ludin, N. A. 2016. ‘Green Economy Models and Energy Policies Towards Sustainable Development in Malaysia: A Review’, International Journal of Green Economics 10(1): 89–106. DOI: 10.1504/IJGE.2016.079723.
6. International Labor Organization. 2013. Guidelines Concerning a Statistical Definition of Employment in the Environmental Sector. Available at: https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/guidelines-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_230736/lang--en/index.htm